

ภาค 4 มุคสิกภาพและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

13. บุคลิกภาพ

การค้นหว่าบุคลิกภาพคืออะไร ประการแรกผู้เขียนศึกษาจากคำจำกัดความที่บรรดานักวิชาการต่าง ๆ ได้ให้ไว้ ได้ค้นพบคำจำกัดความของ "บุคลิกภาพ" (personality) รวมทั้งหมด 98 ราย ขึ้นต่อไปได้สอบถามนักศึกษาในชั้นเรียนว่ามีสิ่งใดบ้างที่ท่านรวมไว้เป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพและสิ่งใดที่ท่านไม่รวมไว้เป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ และขอให้นักศึกษาระบุส่วนที่เป็นบุคลิกภาพออกมา ต่อจากนั้นได้นำผลที่ได้จากการศึกษาทั้งสองแบบมาเปรียบเทียบกัน และนำเอาข้อมูลเหล่านี้มาใช้อธิบายและให้ความหมายของคำว่า "บุคลิกภาพ" ภายใต้ขอบเขตของทฤษฎีความเชื่อ ความไม่เชื่อ และการกระทำทางสังคม

กลุ่มข้อความที่ถูกระบุถึงมากที่สุด ได้แก่ การกระทำทางสังคม (social action) และวิถีทางของความประพฤติ (ways of behaving) ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มด้วยกัน กลุ่มที่ 1 ได้แก่ พฤติกรรมทั่วไป และพฤติกรรมเฉพาะ 66 อย่าง กลุ่มที่ 2 ได้แก่ ความเชื่อและความไม่เชื่อ (beliefs and disbeliefs) 28 อย่าง กลุ่มที่ 3 ได้แก่ อารมณ์และความรู้สึก (sentiment and feeling) 22 อย่าง และกลุ่มที่ 4 ได้แก่ ลักษณะพื้นฐานทางกายภาพ มีทั้งหมด 14 อย่างด้วยกัน และลักษณะเหล่านี้ประกอบกันขึ้นเป็นบุคลิกภาพ ทุกคนมีความเห็นตรงกันว่า ลักษณะเหล่านี้เป็นลักษณะที่สำคัญของบุคลิกภาพ แต่บางคนมักจะรวมลักษณะหรือพฤติกรรมที่ได้จากการเรียนรู้เท่านั้นเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ การที่มนุษย์ได้รับการอบรมให้เรียนรู้ระเบียบของ

สังคม ทำให้มนุษย์ได้รับ แนวความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ และกระสวนแห่ง
 พฤติกรรมต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้คุณคล สามารถปรับตัวให้เข้ากับบุคคลอื่นใน
 ฐานะสมาชิกของสังคมนั้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การเรียนรู้ทั้งกล่าวหล่อ
 หลอมหรือสร้างสรรค์บุคลิกภาพของบุคคล ส่วนคนอื่น ๆ เชื่อว่า ลักษณะของ
 บุคลิกภาพนั้นควรจะรวมถึงสิ่งที่ตัวเราเองเห็นใคร่ค หรือเข้าใจเป็นอย่างดีไม่ว่า
 จะเป็นพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมาหรือพฤติกรรมของบุคคลต่อกลุ่มชนหรือต่อ
 สถาบันต่าง ๆ

กลุ่มที่ 5 ไค้แก่ แหล่งที่มาของบุคลิกภาพ โดยเน้นว่าบุคลิกภาพ
 นี้กำเนิดมาจากอะไร มากกว่าที่จะเน้นว่า บุคลิกภาพประกอบด้วยอะไรบ้าง ?
 ในกลุ่มนี้มีปัจจัยเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่ถูกระบุชื่อ (ดูตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 แสดงลักษณะของบุคลิกภาพ

การกระทำทางสังคม หรือวิถีทางของความ ประพฤติ (social actions or ways of behaving)	(1) การแสดงออกทางสีหน้า	(2) ลักษณะการเดิน
	(3) การเข้าสังคม	(4) น้ำใจนักกีฬา
	(5) นิสัย	(6) รู้จักกาลเทศะ
	(7) การกระทำ	(8) ลักษณะการพูด
	(9) ความอดทน	(10) รู้จักฟังตนเอง
	(11) ความสงบเสงี่ยม	(12) ความขยันหมั่นเพียร
	(13) ความประหยัค	(14) ความฉลาด
	(15) ความโอ้อวดอหังการ	(16) ความซื่อสัตย์
	(17) อิศรภาพ	(18) ความสุภาพอ่อนน้อม
	(19) ความมั่นคง	(20) อนุรักษนิยม
	(21) การหักห้ามใจ	(22) ความสุขุม
	(23) ความเที่ยงตรง	(24) ซื่อโมโห
	(25) ความร่าเริง	(26) อารมณ์ขัน
	(27) สามารถแสดงความคิดเห็น	(28) ความสำรวม
	(29) ความแนนนอน	(30) กิริยามารยาท
	(31) ความสามารถ	(32) รูปแบบของความคิด
	(33) ความจำ	(34) พูดจาเลอะเทอะ
	(35) มโนภาพ	(36) ความสง่างาม
	(37) ความก้าวร้าว	(38) พูดมากเกินความจำเป็น
	(39) สามารถเข้ากับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

การกระทำทางสังคม หรือวิถีทางของความ ประพฤติกิ (social actions or ways of behaving)	(40) นิธิยในการรับประทวน	(41) ทักษะ
	(42) ความคล่องแคล่ว	(43) ความเมตตากรุณา
	(44) ความร่วมมือ	(45) ความเห็นแก่ตัว
	(46) มีศีลธรรม	(47) ใจดี
	(48) ความตั้งอก	(49) การวางท่าทาง
	(50) มีเสน่ห์	(51) ความนับนวล
	(52) วิธีการเข้าถึง	(53) ความกระวน กระวาย
	(54) ความหุกทงก	(56) ความภูมิฐาน
	(55) ความประณีต	(58) ความรอบคอบ
	(57) เป็นไปตามธรรมชาติ	(60) การพิจารณา ไตร่ตรอง
	(59) ความตรงจำ	(63) ความคิดสร้างสรรค์
	(61) ความหยามกระตัง	
	(62) ความโอหัง	
	(64) การเป็นผู้นำ	

ความเชื่อและความไม่ เชื่อ (beliefs and disbeliefs)	(1) ค่านิยม	(2) อคมการณ
	(3) เป้าหมาย	(4) ความรู้
	(5) ความเชื่อทางไสยศาสตร์	
	(6) ความเชื่อทางศาสนา	(7) ความสนใจ
	(8) การรู้จักตนเอง	(9) การเชื่อนี้เชื่อสา
	(10) หลักศีลธรรม	(11) ปทัสถานทางศีลธรรม

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ความเชื่อและ ความไม่เชื่อ (beliefs and disbeliefs)	(12) ความเชื่อ	(13) ความคิด
	(14) แรงกระตุ้น	(15) ความต้องการ
	(16) ความเข้าใจ	(17) ความถูกต้อง
	(18) ความยุติธรรม	(19) รูปแบบของความคิด
	(20) ความคาดหวัง	(21) ข้อสมมติ
	(22) ปรัชญาแห่งชีวิต	(23) ความคิดเห็น
	(24) การรับรู้เห็นจริง	(25) ความโน้มเอียง
	(26) ความเข้าใจลึกซึ้ง	(27) อคติ
	(28) แรงจูงใจ	

อารมณ์และความรู้สึก (sentiments and feeling)	(1) ทัศนคติ	(2) อารมณ์
	(3) รู้จักคุณค่าของคน	(4) การเอาอกเอาใจ จากผู้อื่น
	(5) ความมั่นใจ	(7) ความรู้สึกท้อ
	(6) ความอ่อนน้อม	(9) ความเห็นแก่ตัว
	(8) ความรู้สึกเกิน	(11) ความจริงใจ
	(10) ความทะเยอทะยาน	(13) ความจงรักภักดี
	(12) ความเชื่อมั่น	(15) ท้องการทำงาน
	(14) การมองโลกในแง่ดี	(17) ความอ่อนน้อมถ่อมตน
	(16) ความรัก	(19) ความชอบ
	(18) ความกลัว	(21) ความเห็นอกเห็นใจ
	(20) ความไม่ชอบ	(23) การรับรองตนเอง
	(22) สิ่งที่ชอบ	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

พื้นฐานทางกายภาพ (physical bass)	(1) ความขยัน	(2) ทละกำลัง	
	(3) ความสามารถแต่กำเนิด	(4) อารมณ์	
	(5) ขนาดของร่างกาย	(6) รูปร่างหน้าตา	
	(7) เพศ	(8) เชื้อชาติ	
	(9) ความมั่งคั่ง	(10) สุขภาพ	
	(11) สภาพทางร่างกาย	(12) อายุ	
	(13) พลังงาน	(14) การเปลี่ยนแปลง ซึ่งเกิดขึ้นในร่างกาย	
	แหล่งที่มา (sources)	(1) การศึกษา	(2) การเรียนรู้
		(3) ความสำเร็จ	(4) ความล้มเหลว
		(5) ประสบการณ์	

เมื่อคุณลักษณะของบุคลิกภาพที่ปรากฏอยู่ในบัญชีรายชื่อแล้ว พอจะมองเห็นภาพชัดเจนขึ้นว่า ลักษณะของบุคลิกภาพทั้งหมด 98 อย่าง นั้นพัฒนาขึ้นมาได้อย่างไร

จากความหมายของบุคลิกภาพ ที่กล่าวแล้วข้างต้นได้มีการตั้งคำถามขึ้นมา เพื่อที่จะอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของบุคลิกภาพว่าบุคลิกภาพถูกจัดให้มีขึ้นโดยลักษณะใดลักษณะหนึ่งที่คุณแสดงออกมาเท่านั้น หรือเป็นการรวบรวมลักษณะต่างๆ ที่บุคคลแสดงออกมา บุคลิกภาพประกอบด้วยส่วนต่างๆ (self) หลายส่วนหรือ ? บุคลิกภาพประกอบด้วยจิตโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นใต้จิตสำนึก (subconscious) เท่านั้นหรือรวมทั้งจิตไร้สำนึก (unconscious) ด้วย เนื่องจากในระบบความเชื่อของมนุษย์มีส่วนที่เป็นความไม่เชื่อปะปนอยู่และมีทั้งบทบาทของผู้อื่นเท่า ๆ กับความเชื่อและบทบาทของตัวเองหรือ ? บุคลิกภาพมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์หรือไม่ ถ้าหากว่าบุคลิกภาพมีลักษณะดังกล่าว บุคลิกภาพมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ทางใดบ้าง? เราจะพัฒนาบุคลิกภาพได้อย่างไร บุคลิกภาพส่วนใดที่ได้รับการสืบทอดมา และส่วนใดเกิดจากการเรียนรู้ บุคลิกภาพเชื่อมโยงกับสังคมได้อย่างไร?

ผลจากการศึกษาวิจัย ปัจจุบันที่มีอิทธิพลต่อการศึกษินใจเกี่ยวกับบุคลิกภาพโดยตรง เราพบว่าความเชื่อ ความไม่เชื่อ ศักดิ์คติ และพฤติกรรม โค้ดที่ตอบสนองสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีลักษณะเป็นระบบผสมผสานกัน และสอดคล้องซึ่งกันและกัน ในขณะที่เดียวกันจากข้อมูลแสดงให้เห็นว่า การโต้ตอบหรือการกระทำของบุคคลต่อสิ่งเร้าที่ต่างกัน จะไม่เหมือนกันหรือไม่เกี่ยวข้องกันหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การโต้ตอบหรือการกระทำจะมีรูปแบบหรือกระส่วนแห่งพฤติกรรมโดยเฉพาะของตัวเองและระบบนี้ถูกจัดขึ้นโดยรอบของสิ่งเร้า นั้น ๆ เราได้เสนอแนะความสัมพันธ์

2 แบบ แบบที่หนึ่ง สิ่งสองสิ่งที่ไม่มีความสัมพันธ์กัน ตัวแปร 2 ตัวอาจจะแทรกองค์ประกอบซึ่งกันและกัน ดังเช่น ความมั่นใจในความสามารถของตนเองที่จะกระทำหน้าที่ผู้นำ การแทรกองค์ประกอบกันจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 2 ตัว แต่ไม่ใช่เป็นเพราะตัวหนึ่งสนับสนุนตัวแปรอื่น ๆ ความสัมพันธ์เกิดขึ้นมาจากตัวแปรทั้ง 2 ตัวแทรกองค์ประกอบร่วมกัน

แบบที่สอง ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร เกี่ยวข้องกับหลักความสอดคล้องกัน รูปแบบของการดำเนินชีวิตของบุคคลประกอบด้วย การมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในสังคมในระบบสังคมต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ถ้าความเชื่อและพฤติกรรมของคนในระบบสังคมหนึ่ง เกิดความขัดแย้งกับระบบสังคมอื่น ๆ สมาชิกในสังคมจะรู้สึกไม่สบายใจจนกว่าเขาจะไต่กระทำบางสิ่งบางอย่างเพื่อขจัดความขัดแย้งนั้น เขาอาจจะถอนตัวออกมาจากระบบสังคม หรือเขาอาจจะเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพฤติกรรมของเขา เพื่อนำเขาเข้ามาอยู่ในระดับเดียวกับผู้อื่น สมาชิกในสังคมมักตระหนักถึงระบบสังคมย่อย และพฤติกรรมของเขาที่อยู่ภายในระบบสังคมนั้น และเขาต้องการความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อป้องกันไม่ลงรอยกัน ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า บุคลิกภาพ ประกอบด้วย "อัตตา" (ego) เป็นจำนวนมาก และอัตตา (ego) เหล่านี้เชื่อมโยงกับระบบสังคมซึ่งบุคคลมีส่วนรวม

บุคลิกภาพประกอบด้วยจิตใต้สำนึก (subconscious)

และจิตไร้สำนึก (unconscious) หรือ

เมื่อเราอธิบายคำว่า บุคลิกภาพในรูปแบบของความเชื่อและบทบาท
 ของตนเอง ข้อเท็จจริง คือ ความไม่เชื่อและบทบาทของผู้อื่น ใ้รวมอยู่และ
 เป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพด้วย บทบาทของตนเองย่อมจะไม่สมบูรณ์ ถ้าปราศ-
 จากบทบาทของผู้อื่นซึ่งจะก่อให้เกิดการโต้ตอบซึ่งกันและกัน ดังนั้น แนวความคิด
 ของบุคลิกภาพจะประกอบด้วยความไม่เชื่อและบทบาทของผู้อื่นกับความเชื่อและ
 บทบาทของตนเอง

ภายใต้กรอบแนวความคิดทฤษฎีที่น่าเสนอในที่นี้ บุคลิกภาพมีความ
 หมายว่าอย่างไร? เราอาจจะสรุปความหมายของคำว่า บุคลิกภาพ ภายใต้
 กรอบแนวความคิดทฤษฎีของความเชื่อ ความไม่เชื่อ และการกระทำทางสังคม
 เชื่อที่จะทำให้ความหมายของบุคลิกภาพสมบูรณ์ และชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งแท้ที่จริง
 แล้วความหมายนี้เป็นผลที่ได้มาจากข้อพิจารณาที่เราเสนอมาแล้วข้างต้น

เราอาจจะกล่าวได้ว่า บุคลิกภาพ (personality)
 คือ โครงร่างรวมของคุณลักษณะ ความเชื่อ ความไม่เชื่อ และรูปแบบหรือ
 กระบวนการพฤติกรรม ของบุคคลทั้งหมดที่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์

หรือลักษณะต่าง ๆ ของพฤติกรรมของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในสังคม
 ซึ่งแสดงให้เห็นเป็นลักษณะที่แตกต่างอย่างเด่นชัด ระหว่างบุคคลนั้นกับสมาชิก
 ของสังคม ซึ่งแต่ละคนก็มีลักษณะหลายอย่าง

บุคลิกภาพมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ในทางใ้ใ้ใ้? บุคคลทั่วไปมี
 ความเหมือนกันในค่านคุณลักษณะ (reference category characteristic)
 ความเชื่อ (belief) ความคิดเห็น (opinion) ความรู้สึก (sentiment)
 การคาดคะเนพฤติกรรม (hypothetical action) หรือพฤติกรรมที่แสดง

ออก (gross behavioral response) คือสิ่งต่าง ๆ เช่น กลุ่มชนหรือสถาบันต่าง ๆ ทั้งนี้ถ้าหากเราพิจารณาบุคลิกภาพของบุคคลโดยแยกเป็นส่วนๆ แล้ว

เมื่อพิจารณากันในลักษณะนี้ เราจะพบว่าบุคลิกภาพของบุคคลใดบุคคลหนึ่งจะไม่มีลักษณะเป็นเอกลักษณะ ความเป็นเอกลักษณะเกิดขึ้นต่อเมื่อเราพิจารณาโครงสร้างร่างรวมของคุณลักษณะความเชื่อ ความไม่เชื่อ และรูปแบบหรือกระสวนแห่งพฤติกรรมของบุคคลทั้งหมดที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะกลุ่มชนหรือสถาบันต่างๆ สมมติฐานในเรื่องนี้อาจกล่าวได้ว่า บุคคลสองคนจะมีบุคลิกภาพไม่เหมือนกันเลยเมื่อพิจารณาจากโครงสร้างรวม ๆ ทั้งหมด เพราะฉะนั้นเมื่อพิจารณาลักษณะต่าง ๆ ของพฤติกรรมของบุคคลแต่ละอย่างแล้วทุกคนอาจจะเหมือนกัน แต่เมื่อพิจารณาในรูปโครงสร้างรวม ๆ ทั้งหมดแล้วอาจกล่าวได้ว่าบุคคลแต่ละคนจะมีบุคลิกภาพซึ่งมีลักษณะเป็นเอกลักษณะและบุคลิกภาพจะพัฒนาไปพร้อมกับการพัฒนาทางกายและอารมณ์

ทำไมจึงรวมคุณลักษณะ (reference categories characteristics) เข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพด้วย

บางคนมักจะรวมเอาความเชื่อความไม่เชื่อ และรูปแบบหรือกระสวนแห่งพฤติกรรมเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพด้วย แต่บางคนอาจจะโต้แย้งว่าคุณลักษณะเหล่านั้นเป็นลักษณะทางชีวภาพ เพราะฉะนั้นควรจัดให้อยู่ในส่วนของกายภาพมากกว่าที่จะรวมไว้เป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ

ผลจากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะ (reference category characteristics) พบว่าคุณลักษณะเหล่านี้มีความหมายบางอย่างแฝงอยู่ และเป็นความจริงที่ว่าคุณลักษณะใดแปรเปลี่ยนไปเป็นความเชื่อและความไม่เชื่อ ความเชื่อเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงไปคามสิ่งต่าง ๆ ที่เข้าไปเกี่ยวข้องและในสถานการณ์ที่ต่างกัน เพราะว่าคุณลักษณะเหล่านี้ได้แปร ความหมายทางสังคม อย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น คุณลักษณะจึงรวมอยู่ในคำจำกัดความของเราด้วย

ทำไมจึงไม่รวมลักษณะทางชีวภาพ เช่น อวัยวะและการเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดขึ้นภายในร่างกาย ฯลฯ เข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพด้วย

เราทราบว่าปัจจัยทางกายภาพเป็นจำนวนมากที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและอารมณ์ของบุคคล ปัจจัยทางกายภาพที่มีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพ หรือบางส่วนของบุคลิกภาพเป็นการคัดเลือกโดยไม่มีหลักเกณฑ์

เราทำการคัดเลือกเพื่อกำหนดอาณาเขตของบุคลิกภาพ บุคลิกภาพ ประกอบด้วยพฤติกรรมที่เรียนรู้ได้และทำให้พัฒนาขึ้นได้ โดยการเรียนรู้ ดังนั้น บุคลิกภาพเป็นปรากฏการณ์ทางสังคม บรรดานักวิชาการผู้ให้คำจำกัดความ 98 อย่างของบุคลิกภาพคงจะได้กล่าวว่า ความหมายของบุคลิกภาพที่อธิบายในที่นี้ เป็นความหมายที่มีความสมบูรณ์โดยแท้จริงแล้ว ความหมายของบุคลิกภาพที่น่าเสนอในที่นี้ประกอบด้วยสิ่งที่ผู้เขียนพบว่าสำคัญ แต่ในขณะที่เดียวกันก็จะต้องมีการพัฒนาความหมายเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

บุคลิกภาพเชื่อมโยงกับสังคมอย่างไร? สังคมใดเสนอทางเลือกให้แก่สมาชิกในการกระทำหรือโต้ตอบต่อสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งทางเลือกเหล่านี้

บุคลิกภาพเชื่อมโยงกับสังคมอย่างไร? สังคมได้เสนอทางเลือกให้แกสมาชิกในการกระทำหรือโต้ตอบต่อสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งทางเลือกเหล่านี้บุคคลจะทำการเลือกในฐานะเป็นความเชื่อและพฤติกรรมของเขาที่มีต่อสิ่งนั้น เช่น ความซื่อสัตย์ ความขยันขันแข็ง ทางเลือกอื่น ๆ จะถูกเลือกเป็นความไม่เชื่อและไม่ยอมรับในฐานะเป็นทางเลือกสำหรับพฤติกรรม เช่น การลักขโมย การทุบตบ การเสพยา สิ่งเหล่านี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของเขา

นักสังคมวิทยาเชื่อว่า มนุษย์จะดำรงชีวิตอยู่ได้ก็ต่ออาศัยพันธุกรรม (heredity) กับสิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องประกอบ อธิบายได้ว่า พันธุกรรมเริ่มต้นจากบิดามารดา กล่าวคือ บิดามารดา เป็นผู้ถ่ายทอดลักษณะทางชีวภาพให้แก่มนุษย์ เช่น บุตรจะมีลักษณะที่คล้ายคลึง บิดามารดา หรือบรรพบุรุษของตน เช่น ลักษณะสูงต่ำ คำขาว เป็นต้น สืบต่อมาจากมนุษย์ก็ต่ออาศัยสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้แก่สภาวะการณภายนอกทั้งหลาย รวมทั้งอิทธิพลต่าง ๆ ที่ทำให้มนุษย์มีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงไป เช่น พฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคล สภาพการเลี้ยงดู สภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนความรัก ความอบอุ่น เป็นต้น แต่มนุษย์จะเป็นมนุษย์สมบูรณ์ได้ จำเป็นต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมทางสังคมประกอบด้วย นั่นคือ การอบรมให้เรียนรู้ระเบียบของสังคม

การที่มนุษย์ได้รับการอบรมให้เรียนรู้ระเบียบของสังคม ทำให้มนุษย์ได้รับแนวความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ และกระสวนแห่งพฤติกรรมต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ช่วยให้บุคคลสามารถปรับตัวให้เข้ากับบุคคลอื่นในฐานะสมาชิกของสังคมนั้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การเรียนรู้ดังกล่าวหล่อหลอมหรือสร้างสรรค์บุคลิกภาพของบุคคล

ฉะนั้นจึงพอสรุปได้ว่า บุคลิกภาพคือ คุณลักษณะความเชื่อ ความไม่เชื่อ ความคิดเห็น ความรู้สึก กระบวนการแห่งพฤติกรรม ซึ่งบุคคลได้เรียนรู้ ในการที่ตนมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และยอมรับเข้าไว้เป็นพฤติกรรมของตน รวมทั้งระบบการกระทำอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อมุ่งหมายให้ตนนั้นได้รับความสำเร็จตามความมุ่งหมายในสังคม